

Gräset är grönare på den gula sidan

Att arbeta som skogsmaskinförare

Att arbeta som skogsmaskinförare.

Dagens skogsbruk är högteknologiskt. Gallring och slutavverkning sköts nästan uteslutande med hjälp av skördare. Skördaren utför fällning, kvistning, kapning och sortering av virket. Transporten av virket till avläggningsplatserna görs med hjälp av skotare. Även markberedningen som förbereder för plantering eller självföryngring sker maskinellt.

Att arbeta som skogsmaskinförare innebär mycket mer än att köra maskinen. Vid till exempel gallring måste man kunna avgöra vilka träd som gallras ut för att maximera tillväxten i skogen. Dessutom har kraven på ett miljömässigt hållbart skogsbruk ökat avsevärt de senaste åren vilket innebär ett ökat behov av kunskaper inom miljö- och naturvård.

Den enskilde maskinföraren ansvarar idag mer för planering och uppföljning än tidigare. Det gäller också naturvårdsplanering och miljöuppföljning. Idag använder man som maskinförare datoriserade system och mobil teknik. I skördarna finns till exempel datoriserad utrustning som mäter trädstammarnas längd och diameter och räknar ut hur de ska kapas för att ge bästa ekonomiska utbyte. Maskinförarna sänder även via dator och mobiltelefon information om volymer och kvali-

teten på avverkat virke till arbetsgivare eller uppdragsgivare.

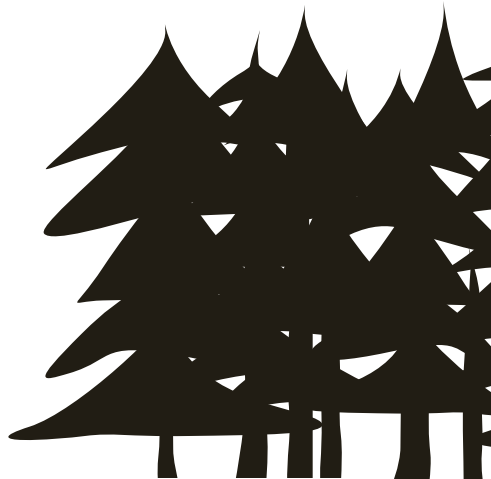
Maskinförarna måste också ha goda tekniska kunskaper för att sköta maskinunderhåll och reparationer som ingår i arbetsuppgifterna.

Att arbetet som skogsmaskinförare kräver ansvarskänsla och kunskaper om både natur och teknik bekräftas i platsannonser där skogsmaskinförare sökes. Arbetsuppgifterna består av:

- Körning av skördare och/eller skotare
- Använda apteringsdatorer och maskinernas driftdatorer
- Reparation och skötsel av maskinerna
- Planera körningen
- Utföra bra naturvård med hänsyn till naturens mångfald
- Urskilja speciella nyckelbiotoper och sällsynta arter

De kvalifikationer som krävs är ofta:

- Skogsbruksskola eller motsvarande erfarenhet
- Erfarenhet av både gallring och slutavverkning
- Kunna arbeta självständigt (ensamarbete)
- Ansvarstagande

"Vi producerar mycket mer idag än vi gjorde för 10-15 år sedan. Vi är mer effektiva och detta trots mindre medeldiameter på skogen, längre köravstånd, mindre avverkningsområden och dessutom sämre områden. Fokuseringen på rätt längd och diameter har ökat kraftigt, vilket innebär täta kalibreringar för oss som kör maskinen. Vi kör fler sortiment idag vilket bl.a. har lett till att mer tid går till sortering, samtidigt har avverkningstakten ökat.

Miljö- och naturvård har ökat avsevärt. Det innebär t.ex. större hänsyn till spårbildning vilket skapar längre körsträckor och gör det svårare att planera körningen.

Skogsmaskinförare har fått allt fler instruktioner att följa. Dessutom sker uppföljningar oftare och är mer avancerade än tidigare.

Skogsmaskinerna är dock bättre och mer avancerade idag. Det är positivt för arbetet som maskinförare, även om det krävs en betydligt högre kompetens idag än tidigare.

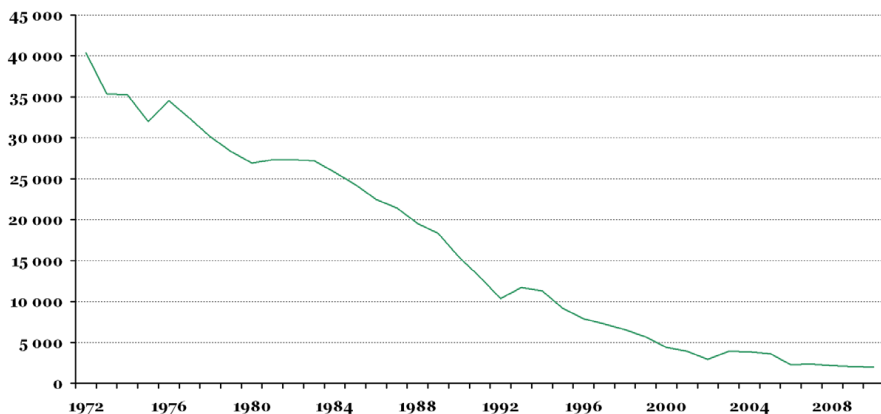
Arbetsiderna utvecklas allt mer mot raka skift och därmed sker ingen arbetsväxling och det innebär mer ensamarbete. Maskinerna ska utnyttjas allt mer vilket ger mer arbete på obekvämt arbetstid. Dessutom har resvägarna till arbetet blivit allt längre då ett arbetslag måste arbeta på ett större område på grund av maskinens effektivitetsökning."

- Sture Persson, skogsmaskinförare

Stor förändring för maskinförarna

Arbetsförhållandena inom skogsbruket har genomgått stora förändringar under de senaste decennierna. Antalet sysselsatta i företag med minst 10 anställda har minskat från drygt 40 000 under år 1972 till att endast vara 2 000 sysselsatta under 2010 (se diagram 1).

diagram 1: Antalet sysselsatta inom det storskaliga skogsbruket mellan 1972-2010

Källa: Skogsstyrelsen

Under motsvarande tid har antalet entreprenörer¹ i skogsbruket ökat drastiskt. Det finns ingen statistik för motsvarande period som ovan men från mitten av 1990-talet till 2010 har antalet ökat från cirka 7 000 till 14 000 sysselsatta.

¹Denna grupp omfattar företag som bedriver skogsarbete i annans skog, med undantag för de företag som tillhör det storskaliga skogsbruket.

"Det har skett stora förändringar de senaste 15 åren både när det gäller att köra skotare och skördare.

I skotaren har förarmiljön förbättrats. Lastutrymmena har också förändrats så att lastning och sortering går mycket lättare och dessutom har krankörningen blivit mjukare med en förbättrad teknik. Samtidigt har arbetsbelastningen ökat. Föraren av skotaren ska registrera lassen eller ringa in antalet lass efter dagens slut och det krävs mer och mer datorvana för att klara av detta. Stressen har blivit större i och med att man i de flesta arbetslag har rationaliserat bort ett skift samtidigt som man får mindre och mindre avverkningsytor och körsträckorna blir längre och längre. Gissningsvis har produktiviteten för en skotare ökat med 30 procent jämfört med 15 år tillbaka.

Arbetet med att köra skördare har genomgått en ännu större förändring under samma tid. Produktionen för skördaren har ökat med minst lika mycket som för skotaren och detta trots att förarna har fått fler och fler arbetsuppgifter som måste skötas.

Prislistor ska ändras, uppföljningar ska göras på avverkningarna, föraren har ansvar för miljöhänsyn, om en planerare har missat nåt så ska föraren veta vad som gäller. Samma sak gäller för naturvård. I gallringar fanns det tidigare snitslade vägar och ibland t.o.m. stämplingar, men nu ska föraren bedöma allt och ta provgrundytor med jämna tidsintervaller så att rätt uttag görs.

Om skördaren får provträd ska dessa slumpmässigt provmätas ca. 3-4 ggr/dygn, och detta ska även göras oavsett mörker och snödjup. Utöver detta ska vi ta utskrifter på produktion och kartmaterial efter avverkningen oavsett om vi efter varje skift skapar filer på produktion, körtider och provträd som vi skickar in till arbetsgivaren. All denna administration som vi gör tar tid men vi har aldrig fått frågan hur mycket produktionstid som går åt till detta? Tvärtom så ska man varje år köra lite mer.

Maskinerna har blivit driftsäkrare och lättare att underhålla. Förr kunde maskinen stå still p.g.a. väntan på reservdelar, reparation eller felsökning. Visst kunde detta också vara jobbigt men sett utifrån en hälsoaspekt så var det nog bra att göra något annat någon gång. Nu sitter maskinföraren hela tiden i maskinen och producerar eller knappar på datorn. Att det dessutom sker en driftuppföljning som efter fem minuters stillestånd frågar vad man gör skapar än mer stress för många. När jag tittar på gamla lönespecifikationer från mitten av 90-talet kan jag se att vi då hade 5-6 veckor varje år då vi bl.a. servade maskiner, städade skogskojan, arbetade med röjningar eller var lagbas på plantering. Nu har vi endast tre dagar till sådant."

- Birger Lahti, skogsmaskinförare

Ett stort framtida behov av förare – inte bara inom skogsbruket

Det finns ett stort behov av utbildade och duktiga skogsmaskinförare i Sverige. Behovet kommer dessutom att öka i och med pensionsavgångar. Enligt Arbetsförmedlingen kommer det att vara liten konkurrens om jobben för skogsmaskinförare. Inom vissa regioner kommer dessutom rekryteringsbehoven vara svåra att tillgodose. Framför allt bedöms tillgången på erfarna skogsmaskinförare bli otillräcklig.

- Birger Lahti, skogsmaskinförare

Håkan Svensson, distriktchef på Sydved AB, uttrycker det mer direkt när han säger att "Skogsbruket skriker efter utbildad arbetskraft"¹.

Angående möjligheten till jobb som skogsmaskinförare på 5-10 års sikt skriver Arbetsförmedlingen: "Behovet av att rekrytera skogsmaskinförare ökar något under de kommande tio åren. Pensionsavgångarna blir stora och samtidigt uppstår det luckor genom att en del yrkesverksamma väljer att lämna yrket."

Undersökningen "Arbetskraftsenkät inom skogsbruket" visar att det finns ett rekryteringsbehov på cirka 300-400 skogsmaskinförare per år under de kommande 2-5 åren.

Skogsbruket är inte den enda sektorn som har behov av maskinförare. Inom det som ibland kallas den "gula sidan", dvs. väg- och väganläggning, är också behovet av maskinförare stort. Vid underhåll och byggande av vägar och järnvägar behövs det förare till såväl grävmaskin, lastmaskin som dumper. En annan sektor som, framför allt i norrland, också konkurrerar om maskinförarna är gruvindustrin. Gruvnäringen är inne i en mycket expansiv period och behovet av maskinförare är stort även här.

¹Aktivt Skogsbruk 1/2011

”Dra åt skogen” har blivit ”dra från skogen”

I ett examensarbete för Jägmästarprogrammet, ”Varför lämnar maskinförare skogsbranschen”, skriven av Emelie Bergquist (2009) kontaktades 32 personer som slutat arbeta som skogsmaskinförare. 30 av dessa (94 procent) hade slutat sitt arbete frivilligt. De främsta orsakerna till att man hade slutat sitt arbete var organisatoriska skäl, t.ex. arbetstider, arbetsledning och resor, samt ekonomiska skäl. Åtta av tio som svarat ekonomiska skäl ansåg att lönen var för låg. Av dem som hade slutat att arbeta som skogsmaskinförare var det 78 procent som inte ville jobba som skogsmaskinförare igen. Samtliga som slutat arbeta som skogsmaskinförare men som vill återgå till jobbet svarade att de inte skulle ha slutat om det varit ”mer betalt för jobbet”.

Många av dem som utbildar sig inom den skogliga sektorn arbetar i en annan bransch. I ett examensarbete från Lärarutbildningen på Malmö högskola, ”Skogsutbildningen – en studie av före detta elevers åsikter om sin skogliga naturbrukslinje”, skriven av Ola Svanberg, arbetar endast 54 procent inom skogsbranschen efter avslutad utbildning. Övriga arbetar bl.a. inom entreprenadbranschen med gräv- och anläggningsmaskiner och träindustrin. Anledningarna som uppgavs till att man inte arbetade inom skogsbranschen var bl.a. att det är ett enformigt arbete, dåliga arbetstider och dålig lön.

Bo Lundgren, en f.d. skogsmaskinförare, berättar i tidningen Skogen (4/2011) att han efter 30 år i skogen börjat arbeta i gruvbranschen. ”Månadslönen är cirka 30 procent högre här än i skogen, ledigheten längre och det blir fler nätter hemma.” På frågan vad som behövs för att öka nyrekrytering av skogsentreprenörer och skogsmaskinförare svarar Lundgren: ”Skogsbruket måste anpassa sig. Årsboksluten visar att det finns pengar. Bolagen måste helt enkelt lätta på börsen så att entreprenörerna kan betala ut löner som är anpassade till de ofta långa resvägarna till jobbet. För mig handlade det ofta om att vara hemifrån i 11-12 timmar för att jobba ett åttatimmarspass. Det ger dålig livskvalitet.”

SMF Skogsentreprenörerna, en branschorganisation för småföretagarna i det svenska skogsbruket, anordnade i mitten av oktober 2011 en studieresa till gruvprojektet i Kainisvaara. Ett syfte med resan var att hitta lönsammare uppdrag då lönsamheten är låg inom skogen. Entreprenören Stefan Berggren var med på resan och menade att det största problemet var bristen på arbetskraft. ”Med våra löner som vi betalar våra anställda så kan vi inte matcha de entreprenörer som är i gruvan. Att vi förlorar folk, det är det som jag ser som det största hotet. Om vi förlorar folk, då måste vi se till att etablera oss där. Det var det som var min tanke.”¹

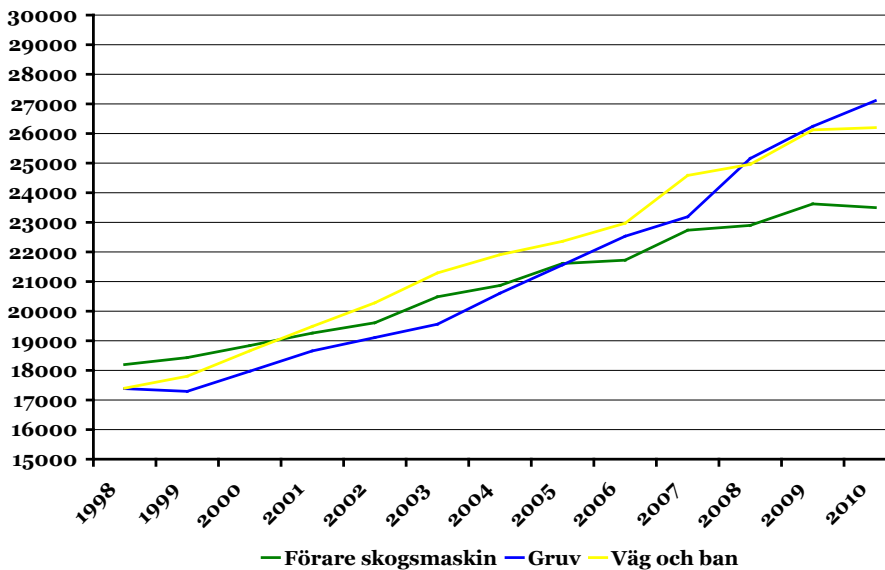
Lönen - en anledning till att man lämnar skogsbranschen

Orsakerna till att man lämnar skogsbranschen eller väljer, trots utbildning inom yrket, att söka sig till ett annat yrke är bl.a. organisatoriska skäl så som arbetstider och arbetsledning. En ständigt återkommande anledning är den dåliga lönen.

Vid en jämförelse av genomsnittslönerna i andra sektorer som också är i stort behov av maskinförare, dvs. väg- och bananläggning och gruvindustrin, är det tydligt att lönerna för skogsmaskinförare har halkat efter.

År 1998 var genomsnittslönen för en skogsmaskinförare 18 200 kr/mån och inom Väg och ban samt gruvindustrin 17 400 kr/mån. Fram till år 2010 hade genomsnittslönen för en skogsmaskinförare ökat till 23 500 kr/mån medan lönen inom gruvindustrin var 27 100 kr/mån och Väg och ban 26 200 kr/mån (se diagram 2).

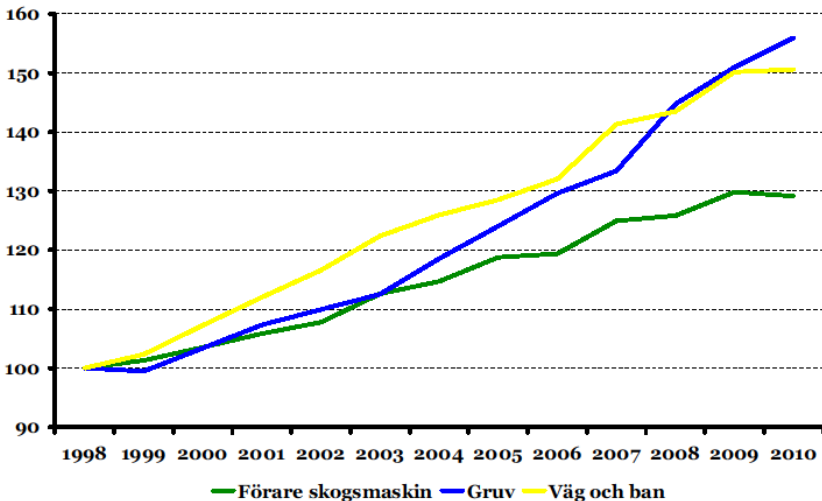
Diagram 2: Löneutvecklingen genomsnittslön för skogsmaskinförare och avtalsområdena Väg och ban samt Gruv (kr/mån)

Genomsnittslönen för skogsmaskinförare har således gått från att vara 800 kr mer i månaden 1998 till att 2010 ligga 2 700 kronor respektive 3 600 kronor lägre i månaden.

Sedan år 1998 har skogsmaskinförare haft en nominell löneökning på knappt 30 procent vilket kan jämföras med Väg och ban vars motsvarande löneökning är drygt 50 procent och gruvindustrin där motsvarande löneökning är drygt 55 procent (se diagram 3).

Diagram 3: Löneutvecklingen för skogsmaskinförare och Väg och ban samt Gruv, index 1998 = 100

Skogen – en framtidsbransch?

Skogsindustrin är en av Sveriges viktigaste basindustrier och spelar en stor roll i den svenska ekonomin. Industrin är starkt exportinriktad och eftersom råvaran till största delen är inhemsk ger skogsindustrin ett betydande bidrag till svensk handelsbalans. Sverige är världens näst största exportör av papper, pappersmassa och sågade trävaror. Sverige har dessutom mer skog idag än vad vi tidigare haft. Det är resultatet av en framsynt lagstiftning år 1903 som bl.a. fastställde skyldighet att efter avverkning vidta åtgärder för återväxtens trygghande.

Skogsindustrin är en teknik- och kunskapsintensiv sektor med högteknologiska processer med stort kunskapsinnehåll. Skogsindustrin ger dessutom direkt arbete åt cirka 70 000 personer i Sverige och tillsammans med underleverantörer skapar industrin cirka 200 000 arbeten. Skogsindustrin skapar sysselsättning i hela landet och har därför en stor regional betydelse. I flera län svarar skogsindustrin för 20 procent eller mer av sysselsättningen.

Skogen med sin förnyelsebara råvara spelar en allt mer framträdande roll i debatten om klimatet. Växande skogar binder koldioxid och träprodukter fortsätter att lagra koldioxid under hela sin livslängd.

Skogsindustrin i Sverige har en lång historia och starka traditioner. För att skogsindustrin i Sverige ska bibehålla sin starka position, såväl inom Sverige som på världsmarknaden, krävs ett fortsatt framtidsinriktat skogsbruk. En grundläggande förutsättning för detta är att branschen kan dra till sig högkvalificerad arbetskraft med tanke på de allt högre krav som ställs på arbetarna när det gäller ökad effektivitet samt krav på miljö- och naturvårdshänsyn.

På frågan vilka förbättringar som skulle ha förhindrat arbetsskada svarar de drabbade; mer varierande arbetsuppgifter, mindre arbetsbelastning och stress, mindre påfrestande arbetsställningar samt bättre teknisk utrustning. Knappt hälften av medlemmarna inom skogsbruket bedömer att de kommer att kunna arbeta fram till ordinarie pensionsålder.

I en ny medlemsundersökning uppger 70 procent av dem som arbetar inom skogen att arbetsbelastningen har ökat under de senaste fem åren. Var fjärde anser dessutom att arbetsbelastningen har ökat mycket. När det gäller arbetstiden generellt i skogen, arbetar cirka 50 procent dagtid, dock uppger 65 procent att de skulle vilja jobba dagtid om de fritt kunde välja arbetstid.

Medlemsundersökningar

GS arbetsmiljöundersökning (2010) visar att 40 procent av medlemmarna i åldern 45 – 59 år inom skogsbruket har drabbats av arbetsskada. Arbetsolycka drabbar 62 procent och arbetssjukdom drabbar 38 procent. De vanligaste skadorna/sjukdomarna är ryggskada och lefskada.

De främsta orsakerna som medfört arbetsskada är belastningar på grund av ensidigt arbete och tunga lyft, olycksfall på grund av fall och hög arbetsbelastning.

Ett framtidsinriktat skogsbruk kräver högkvalificerad arbetskraft.

Denna rapport visar att skogsmaskinförare, trots ett ökat arbetstempo och ett ökat ansvar, tappar i lön i jämförelse med andra sektorer som konkurrerar om samma arbetskraft. Maskinförare i skogen har gått från en lön som i genomsnitt under 1998 låg 5 procent högre än inom gruvindustrin och Väg- och bananläggning till att 2010 ligga 12 procent lägre. Denna utveckling är ohållbar om branschen vill behålla och attrahera kompetent arbetskraft.

GS arbetar långsiktigt inom tre områden med att stärka rollen för dem som arbetar i skogen. Det handlar om arbetsmiljö, arbetsvillkor och lön.

GS anser att den viktigaste åtgärden för att förbättra arbetsmiljön på lång sikt är att vidta genomgripande förändringar av arbetsorganisationen. Slimmade bemanningsplaner, stress, monotona arbetsuppgifter och tunga lyft är huvudorsaker till arbetsskador. De som arbetar inom våra branscher måste därför ges större möjligheter till att påverka sin arbetsmiljö, för att själva kunna säkerställa att de orkar med sitt arbete.

GS anser också att det är ett gemensamt ansvar för skogsbranschen att se till att arbetsvillkor och löner för skogsmaskinförare återupprättas. Statusen i yrket måste öka så att branschen kan dra till sig den högkvalificerade arbetskraft som krävs för ett framtidsinriktat skogsbruk.

Gräset är grönare på den gula sidan -

Att arbeta som skogsmaskinförare

Oktober 2011

Författare: Torbjörn Dalin och Yngve Daoson

Form: Mats Carlson

GS Facket för Skogs-, Trä- och grafisk bransch

www.gsacket.se